

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”**

**LAGĂRUL DE EXTERMINARE
„PERIPRAVA” 1957-1964. ÎNTRE
ISTORIE ȘI MEMORIE**

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. DORU RADOSAV**

**Doctorand:
ANCA IFRIM (căs. LIRCĂ)**

**Cluj-Napoca
2019**

CUPRINS

INTRODUCERE	2
CAPITOLUL I PERIPRAVA ÎN „GULAGUL” COMUNIST. O ABORDARE COMPARATIVĂ	15
1.1. Holocaust și Gulag	15
1.2. Lagăre de muncă în comunism – o analiză în oglindă	20
CAPITOLUL II „CONSTRUIM SOCIALISMUL”. ÎNFIINȚAREA LAGĂRULUI DE MUNCĂ PERIPRAVA	38
2.1. Instaurarea comunismului și înființarea lagărelor de muncă în România. Canalul Dunăre-Marea Neagră – nașterea „arhipelagului”	38
2.2. Periprava de ieri - nașterea unui lagăr de muncă uitat - Formațiunea 0830	56
2.3. <i>Periprava</i> – Istoria prin mărturiile orale	78
2.4. Lumea satului și percepția asupra deținuților	100
CAPITOLUL III A FI DEȚINUT LA PERIPRAVA	111
3.1. Deținut în Gulagul comunist	111
3.2. Situația deținutului la Periprava	128
3.3. Percepția deținutului asupra lagărului. Relația cu cei din afară	150
3.4. Viața vs. Moartea	166
CAPITOLUL IV A SUPRAVIEȚUI LA PERIPRAVA. „CELE PATRU PLĂCERI ALE LUI THOMAS MORUS”	187
4.1. Alimentația sau <i>Ce poate să mănânce un deținut</i> ?.....	187
4.2. Regimul de muncă sau <i>Reciclarea</i> deținutului politic	210
4.3. Relația cu gardienii sau <i>Datoria dulăilor</i>	228
4.4. Viața culturală sau <i>Universitatea</i> morții	245
CAPITOLUL V PERIPRAVA DE AZI	263
5.1. Periprava – <i>memoria de astăzi</i> . Considerații personale.....	263
5.2. Cum este cunoscută Periprava astăzi?	276
5.3. Procesul torționarilor sau „răzbunarea istoriei”.....	285
CONCLUZII	299
BIBLIOGRAFIE.....	302
ABREVIERI.....	324
ANEXE.....	328

Cuvinte cheie. Lagăr de exterminare. Periprava. Formațiunea 0830. Comunism. România. Deținuți politic. Interviu. Istorie orală. Gulag. Torționar.

Rezumat

Tema tezei de doctorat **LAGĂRUL DE EXTERMINARE „PERIPRAVA” 1957 – 1964. ÎNTRE ISTORIE ȘI MEMORIE** reprezintă o încercare de a readuce la timpul prezent memoria celor care au suferit în vremea regimului comunist. Mă refer aici la cei numiți de regim *deținuți politici**, adică acele persoane care s-au opus sistemului comunist într-o formă sau alta. În închisorile comuniste românești, cât și în lagărele din celelalte state, rămase sub *Cortina de Fier* după Cel de-al Doilea Război Mondial, *politicii* au constituit peste trei sferturi din totalul deținuților. Ei au fost produsul social al conflictelor ce au avut loc după instaurarea noului regim, a cărui deviză era: „Cei care nu sunt cu noi, sunt împotriva noastră!”.¹ Lagărele de muncă, deși aparent se presupune că aveau drept scop trimiterea deținuților pentru a presta munca forțată, în multe cazuri, așa cum este și cazul celui de care ne ocupăm în această lucrare, reprezenta și o formă mascată de exterminare, eliminare a deținuților politic. Așa cum se remarcă din capitolele tezei, am încercat să demonstrăm că „Periprava” a fost un lagăr de exterminare, datorită, în primul rând, condițiilor de acolo.

Drept studiu de caz m-am oprit asupra *Formațiunii 0830 Periprava*. Scopul principal este de a evidenția cum a fost percepută *lumea* lagărului, atât din interior, cât și din exterior. Percepția din interiorul lagărului ne dezvăluie o perspectivă dublă. Pe de-o parte, avem perspectiva *deținutului* politic, dezvoltând imaginea monotoniei și repetitivității traiului său zilnic. Pe de altă parte, urmărim perspectiva *angajatului* lagărului, martor și co-participant, în același timp, al acestui trai. A doua percepție, cea exterioară, întruchipează imaginea păstrată în memoria comunităților *riverane*, cu privire la suferința deținuților și atitudinea dezvoltată față de angajații coloniei de muncă. Deși pentru cercetare am apelat la o serie de surse: interviuri luate celor trei categorii de subiecți, cercetarea documentelor de arhivă (edite și inedite),

* În opinia noastră, termenul *deținuți politici*, consacrat în discursul oficial al perioadei comuniste a fost folosit incorect. Pe parcursul cercetării noastre am optat pentru varianta corectă din punct de vedere gramatical, *deținuți politic*.

¹ Subiectul a fost tratat în articolul „The Radiography of a Historical Anomie Periprava – the Narrative Memory of a Communist Labour Camp”, Anca Alexandra Ifrim (*Lucian Blaga Central University Library, Cluj*), in *Philobiblon*, Vol. XVI, No. 2, An 2011.

memorialistica, cât și istoriografia specială și generală, în centrul analizelor s-au aflat totuși contactele umane directe, realizate prin interviuri. Situația de a fi deținut politic a marcat oamenii nu doar în și pentru anii grei petrecuți în lagăre, ci și pentru întreaga lor viață, atât a lor cât și a familiilor. Sechelele umane și existențiale provocate de aceste experiențe și mai apoi stigmatizarea acestora la ieșire, prin categorisirea lor drept „foști” *deținuți politic*, au cauzat imposibilitatea reintegrării lor normale în societate, fiind considerați pentru totdeauna, cu suspiciune, elemente de neîncredere.² Procedăm în această manieră tocmai pentru a reconstitui o imagine cât mai vie și apropiată realității asupra celor întâmplate în *Formațiunea 0830*. Memoria colectivă a Peripravei reiese, așadar, din cuvintele celor intervievați, coroborate unor documente și scrieri generale despre comunism și represiune în România.

Motivația alegerii subiectului.

Motivația alegerii acestei teme are la bază în primul rând un argument ce ține mai mult de subiectivitatea cercetării istorice: implicațiile familiare, prin faptul că străbunicul meu Toader I. Ifrim, a fost unul dintre cele câteva mii de indivizi obligați de regim la muncă forțată pentru construirea socialismului comunist. Un al doilea argument, încadrat în categoria obiectivității istorice, ține de faptul că, atât curiozitatea mea cât și nevoia de a cunoaște o astfel de istorie, m-a îndemnat să-mi răsfrâng cercetarea pentru a înțelege mai bine tot ceea ce a însemnat munca forțată, represiunea și mijloacele la care au apelat comuniștii și, nu în ultimul rând, cadrul general în care se desfășura viața de zi cu zi a deținuților în lagărele de muncă. Deși la licență am făcut cercetări privind munca forțată la *Canalul Dunăre - Marea Neagră*, am hotărât, împreună cu domnul profesor Doru Radosav, cel care m-a coordonat și m-a încurajat mereu pe parcursul celor trei trepte de formare universitară, să aprofundez cercetările asupra lagărului de muncă de la Periprava. Argumentul principal a fost faptul că nu existau studii serioase despre acest subiect și **mai erau încă** destul de multe necunoscute în privința celor care au fost trimiși să muncească și să moară acolo, de către regimul comunist. Faptul că în cercetările anterioare întâlnisem foști deținuți ai „Peripravei” care se fereau sau povesteau fragmentar momentele groaznice din timpul perioadei negre din viața lor, a reprezentat un argument în plus să aleg această temă pentru doctorat și să încerc să aduc la lumină o mică parte a ceea ce a însemnat teroarea comunistă în țara noastră. Deși știam că va fi un demers dificil, mai ales prin lipsa aproape totală a

² *Ibidem.*

informațiilor, prin ambiguitatea celor câteva existente și prin reținerile celor care au trăit vremurile extrem de dificile de atunci, încurajată de profesorul coordonator, am considerat că, oricât de greu ar fi demersul nostru și oricât timp ne-ar lua, chiar dacă condiționările impuse de legislația doctorală limitează acest timp, să ducem la bun sfârșit această muncă de cercetare și reconstituire. Mai presus de orice, memoria celor care au suferit și s-au jertfit în lagărul de muncă de la Periprava, necesita acest mic efort din partea noastră.

Metodologie și metode de lucru.

Metodologia la care am apelat în elaborarea lucrării se încadrează în contextul general al istoriei orale. Mărturia orală a cunoscut, de-a lungul secolului XX, o apreciere din ce în ce mai mare, mai ales în rândul antropologilor și sociologilor. Deși contestată de unii istorici ca fiind foarte subiectivă, literatura de specialitate din Occident o consideră astăzi a fi un izvor fundamental al istoriei și un instrument de necontestat al istoricului.³ Expresia istorie imediată-istorie orală, care a fost preluată de mai mult timp în cercetarea modernă a istoriei dă valoare unui anumit tip de istoriografie care se află în ipostaza unei duble proximități. Există astfel o proximitate temporală a subiectului tratat și o proximitate a autorului (istoricului) față de problema studiată. Acest tip de istorie, deși valorifică arhivele vii, martorii evenimentului istoric, nu privilegiază oralul față de documentul scris, ci procedează la o echivalare valorică, la o acreditare a celor două surse utilizate în reconstituirea faptului istoric.⁴ Istoria orală își propune să abordeze domenii de cercetare relativ noi, nefiind interesată atât de istoria evenimentială sau politică. Ea intră undeva în intimitatea societății, a vieții și organizării acesteia, și încearcă să descopere viața individului, cu intimitățile sale, cu modul său personal de a gândi, de a percepe istoria, de a percepe marile evenimente. Istoria orală încearcă oarecum încadrarea individului cu personalitatea sa și cu viața sa personală în cursul istoriei.

Modelele de istorie imediată sunt în general operele scrise în pasul evenimentelor: jurnale, cronicile de război, memorialistica, în general istoria reconstituită prin participanți și martori. Reconstituirea de către istorici a imediatului mai mult sau mai puțin apropiat lor, se fundamentează pe cercetarea istorică orală. Aceasta este în primul rând cercetare de teren și apoi cercetare de bibliotecă. O parte foarte importantă a valorii și virtuților istoriei orale se află în

³ Jean-Francois Soulet, *Istoria imediată*, București, Corint, 2000, pp. 71-72.

⁴ Doru Radosav, *Donbas, o istorie deportată*, Ravensburg, 1994, p. 8.

contactul uman cercetător – interlocutor și în abilitățile interpersonale care se acumulează în procesul interviului.⁵

În perimetrul istoriei și al povestirii există trei elemente combinatorii ale amintirii și ale exprimării ei: memorialistica drept mărturisire; memorialistica cu structură obiectivă ce aspiră la istorie, adică o „istorie mărunță”; autobiografia. Tentația mărturisirii este conjuncturală în general, fiind determinată fie de un moment dificil din viață, care poate fi depășit prin această destăinuire, fie de starea de alertă indusă de percepția perisabilității, a trecerii propriei vieți.

Istoria trăită conectează evenimentele trecutului, realitatea trecutului cu percepția individuală și colectivă. Obsesiile din totdeauna ale discursului istoriografic de a reconstitui obiectiv, veridic, trecutul sunt substituite, în cazul istoriei orale, de mărturiile martorilor și participanților. Există o puternică sfidare a acestei obiectivități din partea subiectivității informatorilor, în măsura în care trecutul adevărat este înlocuit cu trecutul autentic, adică trăit.⁶

În numeroase cazuri, memoria colectivă se construiește făcând abstracție de memoriile individuale, cu amintiri imaginare, forjate de instanțe externe și impuse individului prin sistemul de formare, prin mijloace de comunicare în masă; memoria colectivă poate deci deveni un instrument ideologic și cultural, adresându-se indivizilor și grupurilor. Individul absoarbe amintirile ce-i sunt sugerate de cultura dominantă și face un stoc de memorie vie, pe care o împărtășește împreună cu alți membri ai grupului sau ai comunității. Ideea elaborării unei memorii comune, împărtășite de o comunitate este veche. Miturile, legendele, credințele, religiile sunt construcții ale memoriei colective. Prin mit, de exemplu, membrii unei societăți date încearcă să vehiculeze imaginea trecutului, conform propriilor lor reprezentări. Memoria colectivă nu este altceva decât transmisie, către un mare număr de indivizi, a amintirilor unui singur om sau ale câtorva oameni, repetate în mai multe reprize. Memoria noastră, individuală sau colectivă, este în realitate o memorie socială.⁷

Având în vedere metodologia folosită în elaborarea lucrării, responsabilitatea noastră este de a ne asuma riscul subiectivității mai sus amintite, a metodelor și instrumentelor de lucru utilizate. Nu excludem faptul că lucrarea de față se află la întrepătrunderea dintre mai multe discipline, lucru esențial pentru istoria orală, tocmai datorită faptului că analiza noastră calitativă

⁵ Idem, „Biografie și istorie (sec. XX). Moș Ivănescu din Rusca”, în *Anuarul de Istorie Orală*, I/1998, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 38.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Adrian Neculau, *Memoria pierdută. Eseuri de psihologia schimbării*, Iași, Editura Polirom, 1999, pp. 179–180.

împrumută instrumente de lucru, la ora actuală, interdisciplinare. Antropologia istorică, cu aptitudinile sale pentru o istorie reală, vine în ajutorul reconstituirii a ceea ce a fost în anii '60 lagărul de la Periprava, prin diferite metode: folosirea surselor de arhivă, urmărirea, prin intermediul mărturiilor, a realului, a vieții de zi cu zi din colonie, a mișcărilor sociale și culturale, o cunoaștere istorică a omului și a societăților umane. În sprijinul celor afirmate mai sus, Jaques Le Goff spunea că, prin deschiderea spre antropologie, s-a ajuns la o istorie antropologică „mai analitică, dispusă să trateze itinerariul și progresul civilizației, care se interesează mai mult de destinele colective decât de indivizi, de evoluția societății mai mult decât de instituții, de obiceiuri și habitudini mai mult decât de evenimente.”⁸

Așa cum afirma și Stephane Courtois, istoria orală presupune, în primul rând, strângerea documentelor, a mărturiilor, pentru a putea fi puse cap la cap și a da drumul la fapte. Atât istoria individuală, cât și cea colectivă, au un rol foarte important. În acest context, întrebările de genul: *când? unde? cum? cine?* reprezintă cheia readucerii trecutului la timpul prezent prin rememorarea evenimentelor.⁹

Metoda pe care am folosit-o în vederea valorificării informațiilor deținute de acești ultimi supraviețuitori a fost *interviul*. Am elaborat trei chestionare (unul adresat foștilor deținuți, unul angajaților lagărului și, nu în ultimul rând, unul adresat localnicilor *periprăveni*) și pe baza acestora, cei intervievați au încercat să rememoreze clipele, zilele, anii petrecuți în detenție sau imaginea externă pe care au creionat-o deținuții celor din libertate. Cei aleși aparțin unor categorii profesionale diferite, au studii superioare de diferite specializări sau sunt chiar simpli muncitori, au avut orientări politice diferite înainte de arestare sau chiar nu au avut nici o orientare politică. Am ales o paletă largă de subiecți tocmai pentru a înlătura eventualul risc de a trata problema doar dintr-un anumit punct de vedere. Pe lângă interviurile luate foștilor deținuți, am considerat că este necesar să intervievez și alte persoane, care să-mi ofere, din perspectiva lor, mărturiile acelor ani și, la sfârșit, să compar răspunsurile cu sursele oficiale, pentru a prezenta o părere cât mai pertinentă. Am încercat, prin aceste interviuri, să descopăr imaginea pe care și-au făcut-o localnicii din Periprava vis-à-vis de aducerea în comună a câtorva mii de deținuți condamnați la ani grei de *temniță*.

⁸ Jaques Le Goff, *Histoire et mémoire*, Paris, Gallimard, 1988, p. 333.

⁹ Stephane Courtois, in *Școala memoriei, Sighet 2002*, Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, Fundația Academia Civică, 2002, p. 18.

Mărturiile din această lucrare au fost selectate dintr-o arhivă de documente oficiale ale Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității [C.N.S.A.S.], cu privire la istoricul, activitatea și regulamentele referitoare la primirea, deținerea, regimul și supravegherea în interiorul coloniei. La acestea se adaugă memorialistica celor care au trecut prin lagăr, foștii deținuți, precum și interviurile pe care le-am luat în decursul celor doi ani de studiu.

În primul rând, trebuie să menționăm faptul că documentele pe care le-am obținut pentru cercetare din Arhiva C.N.S.A.S. ne-au oferit informațiile absolut necesare demersului nostru. În acest sens am putut să încadrăm cronologic evenimentele la care ne-am referit, să depistăm informații despre persoane - deținuți și ofițeri, să putem ajunge la o imagine reală a ceea ce a însemnat înființarea, organizarea și funcționarea lagărului de muncă de la Periprava. Deși ne-a fost aproape imposibil cercetarea întregului material arhivistic, am reușit să obținem cele mai importante informații necesare cercetării noastre.

Pe lângă metodologia și metodele specifice istoriei orale, am apelat și la metoda comparativă a informațiilor avute la dispoziție: din interviuri, cele din arhive și cele din memorialistica detenției. Chiar dacă interviurile pe care le-am luat în toți acești ani constituie baza pe care s-a axat cercetarea acestei teze de doctorat, trebuie să menționăm faptul că am avut la dispoziție și un bogat material arhivistic, memorialistic și bibliografic. Am apelat fără ezitare la câteva repere bibliografice occidentale, necesare unui astfel de demers, mai ales pentru primul capitol dedicat studiului comparativ cu alte state comuniste.

Scop și obiective.

Scopul prezentei cercetări nu este acela de a victimiza imaginea deținutului politic din lagărele și închisorile românești, ci de a prezenta obiectiv și analitic statutul de *deținut politic*. Rezultanta va fi ca fiecare, la orice nivel intelectual, spiritual și social, să poată percepe o realitate istorică a comunismului Românesc. Mai presus de toate, deoarece, lagărul de la Periprava nu a primit suficientă atenție în cercetările actuale, despre acesta apărând doar mențiuni sumare în Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967), Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România [IICCMER], în memorialistica foștilor deținuți și în unele rapoarte gen articol ale foștilor angajați ai coloniei. În ultimii ani, în presa românească s-a scris și s-a dezbătut tot mai mult problema foștilor deținuți politic ai Gulagului comunist de la noi. Din anul 2013 apar foarte multe articole cu privire la acest lagăr, dată la care

IICCMER anunța că a identificat o listă cu un număr de 35 de angajați ai Direcției Generale a Penitenciarelor, care au îndeplinit funcții de conducere înainte de 1964 și care au impus un regim de exterminare deținuților politic din detenție.¹⁰ Pe listă apărea și Ioan Ficior, colonel în retragere, fost comandant al *Formațiunii 0830 Periprava* între anii 1958-1963. În acești ani în care Ficior a fost locțiitor de comandant, și mai apoi comandant al lagărului s-a înregistrat un număr impresionant de decese în rândul deținuților politic. Între timp, el a fost condamnat, ceea ce reprezintă o mică „recompensă” simbolică pentru cei care au avut de suferit.

Structura lucrării

În ce privește modul în care a fost structurată această teză de doctorat, ea respectă canonul clasic în care avem o *Introducere* mai consistentă în care prezentăm câteva aspecte esențiale pentru demersul nostru. Aici se regăsesc: motivația alegerii temei, sursele și bibliografia, metodologia și metodele de lucru, scopul și necesitatea unei astfel de cercetări și principalele greutăți cu care ne-am confruntat pe parcursul cercetării. În **capitolul I**, *Periprava în „Gulagul” comunist. O abordare comparativă*, am încercat să prezentăm o imagine a lagărului de muncă de la Periprava prin comparație cu alte lagăre de muncă din tot spațiul comunist. În demersul nostru, ne-am folosit de studii de specialitate, mai ales articole, care tratează aceste subiecte. Am ales să cercetez spații diverse tocmai pentru a ne putea face o imagine cât mai realistă a ceea ce a însemnat sistemul de muncă forțată și exterminare din România comunistă. A fost destul de trist să realizăm faptul că, în România comunistă, munca forțată, exterminarea opozanților politici s-a făcut în cele mai extreme moduri. În **al doilea capitol**, am realizat o analiză de reconstrucție, mai bine spus, pe baza mărturiilor și a documentelor de arhivă am reconstituit înființarea lagărului de muncă „Periprava”, am analizat documentele și mărturiile avute la dispoziție pentru a crea o imagine reală a lagărului. Menționez faptul că, documentele puse la dispoziție de colectivul Arhivelor C.N.S.A.S. ne-a fost de un real folos. În acest sens, am putut să reconstituim evenimente, să vedem scopul principal pentru care a fost construit acest lagăr, modul în care au văzut autoritățile de atunci utilitatea lui, și cine erau cei care trebuiau să fie trimiși aici pentru muncă și exterminare. **Capitolul III** este dedicat deținutului și universului său de la Periprava. Am folosit aici în special interviurile și memorialistica avută la dispoziție și

¹⁰ IICCMER cere Parchetului începerea urmăririi penale împotriva fostului comandant al lagărului de la Periprava pentru genocid [on line], 18 septembrie 2013, www.iicr.ro, consultat la data de 22 septembrie 2013.

am încercat să refaceam câteva aspecte esențiale din viața deținuților. În primul rând, am făcut o comparație cu celelalte lagăre de muncă din universul concentraționar comunist. Așa cum a fost el văzut de Soljenițin sau alți deținuți din alte lagăre de muncă, de la noi sau din alte state comuniste. Apoi, am vrut să vedem cum se adaptează deținuții la noua lor condiție, cum au văzut ei lagărul și care este percepția lor asupra situației dezastruoase în care se găseau. Ne-am axat în principal asupra condițiilor existente în lagărul de muncă, ce trebuiau să facă și ce le era interzis, modul în care au reacționat psihic la noua lor situație. Totodată, în urma numeroaselor interviuri și mărturii pe care le-am avut la dispoziție, ne-am putut face o imagine despre acest univers tragic al deținutului de la Periprava. Pe baza aceluiași mărturii, am reconstituit și legăturile pe care le aveau cu lumea din afara lagărului, atât cât le-a fost posibil. **Capitolul IV** continuă cercetările referitoare la viața deținuților în interiorul lagărului de muncă și prezintă câteva aspecte esențiale din viața lor: alimentația și problemele legate de lipsa hranei, ce relație au avut deținuții cu gardienii, cum se comportau aceștia cu ei etc. În acest sens, am reușit să reconstituim gradul de umanitate al gardienilor în raport cu deținuții, dacă într-adevăr putem vorbi de așa ceva. Pe baza aceluiași mărturii, am cercetat și refăcut modul în care se desfășurau zilele de muncă ale deținuților, care erau condițiile în care se desfășurau și cât de dezumanizantă, animalică chiar, a ajuns să fie viața lor cotidiană. Așa cum este cunoscut din alte cercetări dedicate sistemului concentraționar din România comunistă, aspectele culturale ale deținuților reprezintă o activitate des întâlnită printre aceștia. Datorită faptului că mulți dintre cei care erau trimiși spre exterminare proveneau din medii culturale și aveau la bază o educație destul de consistentă, manifestările culturale sunt nelipsite printre deținuți. Unii compun poezii, alții desenează cu ce au la îndemână, alții țin discursuri educative atunci când reușesc, iar aceste manifestări îi ajută să supraviețuiască într-un mediu dezumanizant. Unele dintre creațiile culturale ale acestor deținuți le-am folosit în cadrul lucrării de doctorat, altele se regăsesc în anexe. **Capitolul V** este unul atipic pentru istoriografia românească de astăzi. Este o prezentare a Peripravei de astăzi într-o dublă ipostază: pe de o parte este localitatea pe care am găsit-o eu astăzi, așa cum am perceput-o atunci când am vizitat-o pentru a lua interviurile necesare acestei teze de doctorat. Este locul unde sunt înmormântați cei care au murit în lagărul de muncă, fiind exterminați de condițiile deosebit de grele ce li s-au impus, dar a căror urme astăzi sunt invizibile. La fel de invizibile sunt și urmele unde au fost barăcile și toate clădirile fostului lagăr de muncă. Pe de altă parte, am încercat să prezint Periprava așa cum o văd locuitorii ei astăzi,

cum trăiesc ei cu amintirea fostului lagăr de muncă. Tot în acest capitol am prezentat și modul în care percepe societatea românească de astăzi „Periprava”, ca fost lagăr de exterminare a celor care s-au opus regimului odios impus de venirea comuniștilor la putere.

În **Concluzii** ne-am propus să sintetizăm o realitate sumbră a societății românești din timpul regimului comunist. În primul rând am remarcat faptul că, așa cum relatează și Anne Applebaum, există un interes scăzut de evidențiere a nenorocirilor provocate de regimurile comuniste. La fel este situația și în societatea românească care astăzi aproape a uitat crimele și nenorocirile pe care le-a produs regimul comunist din România. Puținele studii dedicate lagărelor de muncă, a locurilor de exterminare a multora dintre foștii deținuți politic, sunt cea mai vie mărturie în acest sens. Totodată, am putut observa reținerile ce-i domină pe locuitorii din zonă, dar și pe foștii deținuți politic, în a expune cât mai obiectiv faptele din acea perioadă. Analizând toate documentele și mărturiile realizate pe baza interviurilor ce le-am luat în toți acești ani, folosind și bibliografia memorialistică, am putut constata condițiile extrem de dificile existente în lagărul de muncă de la Periprava. Dezumanizarea celor trimiși în mod forțat acolo este mai mult decât evidentă. Coroborarea tuturor mărturiilor, și a documentelor pe care le-am avut la dispoziție, ne îndreptățește să afirmăm faptul că „Periprava” a fost un lagăr de exterminare, ascuns cu mare precauție față de exterior, de către autorități. A reprezentat un mijloc sigur pentru autoritățile comuniste de a scăpa de opozanții incomozi, însă acest lucru s-a făcut în condiții greu de imaginat pentru noi. Din acest motiv, credem că societatea românească actuală este datoră moral și legal să reacționeze mult mai energic la ceea ce a însemnat comunismul în România și să ia unele măsuri care să aducă măcar o consolare morală pentru victimele acelei perioade. Condamnările din ultimii ani reprezintă un pas înainte, care ne face să fim optimiști și să credem că sacrificiul celor care s-au opus regimului represiv de atunci nu a fost în zadar.